

Narkotikapolitik på en pråm i Nyhavn

Bengt Svensson
professor i socialt arbete
Malmö högskola

Tillsammans med Mikael Johansson från *Skånes Brukarförening* besöker jag ”Scandinavian Civil Society Conference on International Drug Policy, Human Rights and Development”. Platsen är Köpenhamn och en pråm i Nyhavn, belägen ett stenkast från Havnegade där de svenska båtarna under många år lade till och släppte av sina laster av festglada passagerare på väg till storstadens förlustelser. Då var Nyhavn ett farligt och syndfullt område, men nu är det välartat och gentrifierat, med sina välfyllda uteserveringar och vackra gamla fartyg.

Vi är de enda svenska deltagarna bland de cirka sextio som har infunnit sig denna regniga vinterdag i februari 2014. De inbjudna talarna kommer från Danmark, Storbritannien, USA, Norge, Finland och Sverige. Konferensspråket är engelska. Alla deltagare får en svart påse av samma material som en regnkappa, med ”MINORITY BAG” tryckt i stora vita bokstäver. Förutom ett nummer av gatutidningen *Illegal* (som enbart får säljas av aktiva narkotikaanvändare) och ett par faktabroschyrer innehåller påsen en cigarettändare och en uppsättning sprutor och nålar. Det är konferensarrangören *Gadejuristen* som delar ut påsen med den tryckta målsättningen ”Improving conditions for the street minorities of Vesterbro by Minority CPH”. Utdelningen av dessa påsar till Köpenhamns

injicerande narkotikaanvändare är en solidaritetshandling och tanken är säkert att vi ska identifiera oss med dem, när vi tar emot påsen.

Nanna Gotfredsen från Gadejuristen inleder konferensen med att peka på de överträdelser av de mänskliga rättigheterna som sker runtom i världen mot människor som använder illegala droger. De kastas i fängelse, misshandlas, utsätts för kränkande tvångsvård och avrättas efter summariska rättegångar. Danska staten har i flera år bidraget med utvecklingsmedel till den iranska staten, för att förbättra dess narkotikabekämpning. Efter att det framkommit att smugglare och langare avrättas, och de protester som detta lett till i Danmark och på andra håll i världen, har just detta biståndet stoppats.

Men på hemmaplan är dansk narkotikapolitik i huvudsak inriktad på att minska skadeverkningarna för de enskilda narkotikaanvändarna. Den tillhör Europas minst repressiva. Det framgår när Jørgen Kjær, ordförande i danska *Brugerforeningen* gör sin presentation av läget i Danmark. Han efterlyser fler konsumtionsrum, dvs. platser där människor kan använda narkotika under trygg uppsikt av medicinsk personal som kan ingripa, exempelvis vid överdoser. Likaså vill han ha förändringar i heroinprogrammen. Det mest kända, *Valmuen* i Köpenhamn, har inte lyckats fylla sina platser, trots att behovet är stort. Orsaken är att patienterna måste komma till kliniken två gånger om dagen, i stället för att få ta-hem doser. Ett ytterligare problem är att de inte får den nödvändiga tredje dosen till natten utan i stället erhåller en metadontablett. Många säljer denna tablett för att i stället köpa heroin, eftersom metadonet till natten anses störa effekterna av nästa morgons heroindos. Kjær noterar med tillfredsställelse att de narkotikarelaterade dödsfallen i Danmark har minskat, vilket han kopplar till konsumtionsrummen och heroinprogrammen.

Senare på dagen ska Mikael och jag presentera den svenska politiken. Jag inleder som jag brukar med att säga att mellan svensk och dansk narkotikapolitik är inte ett sund, utan en ocean. Medan ledande politiker i Köpenhamn föreslår att cannabis ska legaliseras motsätter sig svenska myndigheter att cannabis ska betraktas som en "lätt" drog, vilket är det vanliga inom EU. Nej, cannabis placeras i samma kategori som heroin, amfetamin och kokain. När det gäller att öppna konsumtionsrum eller starta program med förskrivning av heroin gör jag, i mitt anförande, bedömningen att Sverige blir ett av de sista länderna inom EU som gör dessa insatser tillgängliga. Hos oss är det inte harm reduction, att reducera skadorna av missbruket, som står i fokus. I Sverige ligger solidariteten hos ungdomar som ska hindras från att börja använda narkotika, inte hos narkotikaanvändarna som i Danmark. "Det ska vara svårt att knarka" är parollen och drömmen om det narkotikafria samhället finns kvar, åtminstone i teorin.

Sverige har sprutbytesprogram i fem av 290 kommuner. För att köpa sprutor på

apotek måste man ha recept. (I Danmark kan vem som helst köpa på apotek.) Det är fortfarande köer till underhållsprogram för heroinmissbrukare på många håll i landet. Fortfarande blir man utslängd om man överträder de stränga reglerna, t.ex. beträffande användning av cannabis eller bensodiazepiner. Till detta kommer att *Socialstyrelsen*, som enligt sin hemsida, ”är en statlig myndighet som värnar hälsa, välfärd och allas lika tillgång till god vård och omsorg”, kräver att den som blir utslängd från en klinik också utestängs under tre månader från möjligheten att erhålla underhållsbehandling från någon annan vårdgivare. Detta straff kallas med en förskönande omskrivning för ”spärrtid”.

Är den svenska narkotikapolitiken framgångsrik? Ja, enligt rubriken på FN-rapporten från 2007, ”Sweden’s successful drug policy. A review of the evidence”. Men innehållet är inte lika positivt som titeln. Rapporten konstaterar att svenska sextonåriga ungdomar i lägre grad än sina europeiska bröder och systrar använder narkotika, att spridningen av HIV är låg, men att narkotikadödligheten ligger på genomsnittlig EU-nivå, liksom det problematiska bruket av narkotika. Jag lägger till att enligt EU-statistik ligger vi högt när det gäller spridning av C-hepatit, en blodsjukdom som är förknippad med injektionsmissbruk. Redan vid 18-års ålder börjar de svenska ungdomarnas narkotikakonsumtion likna övriga Europas. Om man väger samman de olika indikatorerna framstår inte svensk narkotikapolitik som särskilt mycket bättre än andra EU-länders. Men det är värt att notera att inom hela EU ligger narkotikaanvändningen lågt, i synnerhet om man jämför med alkohol. På årsbasis använder enligt EU:s expertorgan *EMCDDA* 2,6 procent av den svenska befolkningen mellan 15-64 år cannabis, 7% i Nederländerna, 6,9% i Storbritannien och 5,4% i Danmark.

Men en av mina huvudpoänger är att Sverige har tappat sitt självförtroende som en ledande narkotikapolitisk aktör på den internationella scenen. För ett par år sedan kom en statlig utredning (SOU2011:66) ledd av departementsrådet Christina Gynnå-Oguz, en veteran inom internationell narkotikapolitik, som konstaterade att Sverige har tappat sin ledande roll och föreslog en rad åtgärder för att denna position skulle kunna återtas. Utredningen möttes med politisk tystnad och placerades i papperskorgen utan att ett enda av dess förslag har förverkligats. Efter mitt anförande frågade jag konferensdeltagaren Kirsti Pohjankukka, som medverkar som finsk representant i de narkotikapolitiska diskussionerna i FN, om Sveriges roll. ”De driver inte någon egen linje längre, utan följer EU linjen”, var hennes svar. Inom EU gäller strävan att nå konsensus också narkotikapolitiken och det blir i längden meningslöst att ständigt argumentera för en politik som inte får gehör.

Efter mig ger Mikael sin personliga bild av den svenska politiken. Han tar upp att han har haft underhållsbehandling i mer än tio år, men att han under

ett par år stängdes av från behandlingen. Då överlevde han genom att flytta till Köpenhamn och hade turen att bli accepterad som patient där. För honom, som har vuxit upp i Landskrona, tillhör Köpenhamn närområdet där han känner sig hemma och han förstår danska utan problem. Danmark är inte ett främmande land, vilket gör det till en naturlig tillflyktsort i en krissituation.

Många av hans kamrater som kastades ut från behandling var mindre lyckosamma och dog i överdoser eller på annat sätt under spårtiden, vilken som längst var över två år. Ett viktigt skäl för Mikael att starta Skånes brukarförening har varit att han vill kämpa för att de patienter som går i underhållsbehandling ska bemötas på ett humanitärt och icke-moraliserande sätt. Han berömmar den danska narkotikapolitiska modellen och skulle gärna vilja ha både konsumtionsrum och heroinförskrivning i Sverige, eftersom dessa insatser räddar liv.

Efter presentationen får vi varma applåder och några deltagare kommer fram och tackar. Vår tämligen självkritiska presentation av den svenska narkotikapolitiken uppskattas. Om vi i stället hade fört fram den svenska politiken, som ett ideal, hade vi sannolikt fått uppleva burop och ilska motinlägg. De narkotikapolitiskt engagerade på mötet i Köpenhamn arbetar för att vidga narkotikaanvändarnas mänskliga rättigheter och har inget till övers för hårda tag och stränga straff.

Ett par veckor tidigare hade jag blivit inbjuden att komma och föreläsa om internationell narkotikadebatt på en konferens med en helt annan inriktning. Det var *European Cities Against Drugs (ECADS)*, konferens i Stockholm i maj. Jag valde att tacka nej till medverkan, främst på grund av tidsbrist. Jag hade behövt veckors förberedelse för att stå rustad för det tuffa mottagande jag kunde förvänta mig, när jag presenterade en krass och oberoende analys av den internationella narkotikadebatten.

ECAD, som grundades på svenskt initiativ 1994, representerar den andra huvudlinjen i den narkotikapolitiska debatten och organiserar städer som stödjer en restriktiv narkotikapolitik. Organisationen har 56 ryska, 34 svenska, 32 italienska, sju norska och två finska kommuner som medlemmar, men inga danska och bara en nederländsk. Fördelningen visar vilka länder som samarbetar för en restriktiv/prohibitionistisk narkotikapolitik. Konferensen i maj är ett samarrangemang mellan ECAD och en annan organisation som initierats av svenskar, *World Federation Against Drugs*. Där träffas politiker, personer från förbudsorienterade NGO:s, socialarbetare, läkare och poliser från hela världen, men påfallande få forskare. Konferensen som samlar flera hundra deltagare hade knappast kunnat anordnas i Danmark och har förmodligen på sin höjd några enstaka danska deltagare. De narkotikapolitiska skiljelinjerna mellan Sverige och Danmark avspeglar sig även på gräsrotsnivå, även om förändringens vindar har börjat blåsa även i Sverige.